

University of Groningen

SEN and the art of teaching

van der Kamp, Antoinette Jacqueline

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van der Kamp, A. J. (2018). *SEN and the art of teaching: The effect of systematic academic instruction on the academic and behavioural problems of students with EBD in special education*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

Summary

Samenvatting

De gedragsproblemen en slechte leerprestaties van leerlingen met ernstige emotionele en gedragsproblemen (Cluster 4 leerlingen) zijn voor hun leraren altijd al een behoorlijke uitdaging geweest. Dit leidde vaak tot gevoelens van incompetentie, hulpeloosheid, onzekerheid en stress bij leraren (Goei & Kleijnen, 2009). Aangezien de gedragsproblemen van deze leerlingen vaak werden beschouwd als een belemmering voor het ontwikkelen van goede leerprestaties, waren de interventies op scholen vooral gericht op de aanpak van deze gedragsproblemen. Probleemgedrag, zoals dit op school voorkomt, lijkt echter vaak veroorzaakt te worden door een mismatch tussen de aangeboden leertaken enerzijds en de vaardigheden van een leerling anderzijds (Umbreit et al., 2007). Dus niet (alleen) een gedragsmatige aanpak, maar juist een aangepaste leertaak en instructie die gericht is op leervaardigheden kunnen belangrijke beschermende en curatieve aanpakken zijn voor het probleemgedrag van deze leerlingen. Hoewel deze benadering naadloos aansluit bij het recente beleid van opbrengstgericht werken, wordt hier maar weinig onderzoek naar gedaan. Ook in het kader van de Salamanga verklaring die stelt dat onderwijssystemen ingericht moeten zijn op al die verschillende leerbehoeften van leerlingen, inclusief de leerbehoeften van kinderen met een beperking, is dit gebrek aan onderzoek hiernaar op te vatten als een ernstig tekort. Dit proefschrift, explorerend van aard, onderzocht of een focus op de leervaardigheden van cluster 4 leerlingen een positief effect kan hebben op zowel de leerprestaties als op problematisch gedrag van leerlingen. Mocht dit het geval zijn, dan kan de focus op de leertaak vergroot worden en die op de gedragsproblemen wellicht verminderd.

Het proefschrift begint met een literatuurstudie gericht op het effect van leertaakgerichte interventies op het gedrag van cluster 4 leerlingen (hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk zijn dertig studies opgenomen, met interventies gericht op interactie, peer-assisted leren, taakmodificatie en zelfstandig werken. Omdat de meeste studies echter matig van opzet waren en ook de context waarin het probleemgedrag zich vaak voordeed vaak onduidelijk bleef, konden we geen harde conclusies trekken op grond van de uitkomsten. Bovendien onderstrepen de idiosyncratische uitkomsten van de studies dat cluster 4 leerlingen op hun eigen individuele manier reageren en niet behandeld kunnen worden alsof ze hetzelfde zijn. De combinatie van de bevindingen in dit hoofdstuk biedt echter voldoende ondersteuning voor de aanname dat leraren, geconfronteerd met probleemgedrag, er goed aan doen zich te focussen op de aangeboden leertaak in plaats

van zich alleen te richten op het gedrag van deze leerlingen. Dit vereist een continue en zeer systematische aanpak, waarbij de instructie en de leertaak voortdurend worden aangepast aan de behoeften van de leerling. Om die reden hebben we vervolgens besloten een tweede focus aan ons onderzoek toe te voegen, namelijk die van systematisch werken. Daarnaast vonden wij het, gezien het kleine aantal leerlingen per studie en de extra ondersteuning die leraren tijdens de interventie ontvingen, zeer twijfelachtig of dit soort interventies wel in de dagelijkse praktijk van het speciaal onderwijs kunnen worden uitgevoerd. De kernvraag van het onderzoek werd vervolgens of leraren die veel systematisch en leertaakgerichte instructie geven ook betere resultaten laten zien (met betrekking tot leren en gedrag) dan leraren die minder systematisch leertaakgerichte instructie geven. We besloten dit onderzoek in de dagelijkse praktijk van het speciaal onderwijs cluster 4 vorm te geven.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden werd een coördinatensysteem ontwikkeld dat de instructie in twee dimensies weergeeft, namelijk een dimensie met betrekking tot de leertaakgerichte instructie en een dimensie met betrekking tot systematisch werken. Hoofdstuk 3 beschrijft de ontwikkeling van een instrument, bestaande uit twee vragenlijsten, die ons in staat stelde leraren op dit coördinatensysteem te positioneren. Eén vragenlijst meet de hoeveelheid systematische instructie die wordt gegeven met behulp van de Plan-Do-Check-Act cyclus, de andere vragenlijst meet de hoeveelheid leertaakgerichte instructie die wordt gegeven ten opzichte van gedragsinstructie. Om beide vragenlijsten te valideren werden observatieschalen ontwikkeld waarmee beide dimensies tijdens lessen in het speciaal onderwijs werden geobserveerd. De bevindingen van de observaties werden vervolgens vergeleken met de uitkomsten van de vragenlijsten aan de hand van Bland-Altman plots. De betrouwbaarheid van de twee vragenlijsten was aanvaardbaar tot hoog en de correlaties tussen vragenlijsten en observatieschalen bleken toereikend. Geconcludeerd werd dat de vragenlijsten waardevolle instrumenten waren om de systematische leertaak gerichte van leraren in kaart te brengen.

Dit instrument werd vervolgens gebruikt om de impact van systematisch leertaakgerichte instructie op de leervorderingen en de gedragsproblemen van cluster 4 leerlingen in het speciaal onderwijs (hoofdstuk 4) te beoordelen. Zowel de mate van systematisch leertaakgerichte instructie van leraren als het gedrag en de leervorderingen van een steekproef van hun leerlingen werd gemeten en geanalyseerd aan de hand van multi level analyses. De bevindingen van deze studie toonden echter geen verband aan

tussen de mate van systematisch en leertaakgerichte instructie van leraren enerzijds en de leervorderingen en gedrag van hun leerlingen anderzijds. Wel hebben deze bevindingen ons belangrijke inzichten opgeleverd. Ten eerste ontstond op grond van de observaties de vraag of een hoge mate van leertaak gerichte instructie van leraren automatisch betekent dat hun leerlingen ook een hoge mate van leertaakgerichte instructie ontvangen. Veel instructie wordt namelijk individueel aan leerlingen gegeven en de tijd die aan de ene leerling wordt besteed kan eenvoudigweg niet aan andere leerlingen worden besteed. Ten tweede lieten de leeruitkomsten van de leerlingen, gemeten aan de hand van het leerling ontwikkel- en volgsysteem (LOVS) van het Centraal Instituut voor Testontwikkeling (CITO), opmerkelijke en onwaarschijnlijke progressies of regressies in scores zien (vergelijkbaar met vooruitgang of terugval van één tot meerdere jaren in een periode van 6 maanden). Beide bevindingen vormden de basis voor verder onderzoek.

Hoewel systematisch en leertaakgerichte instructie dus een positief effect kan hebben op cluster 4 leerlingen, worden deze effecten nog steeds niet op grotere schaal gerealiseerd. Een plausibele verklaring zou kunnen liggen in een tekort aan instructie die leerlingen daadwerkelijk krijgen in de klas. Aangezien cluster 4 leerlingen baat hebben bij een individuele aanpak, kan een gebrek hieraan een reden zijn voor hun leerachterstand. We hebben daarom de hoeveelheid leertaakgerichte instructie die wordt aangeboden door leraren in het speciaal onderwijs vergeleken met de hoeveelheid leertaakgerichte instructie die hun leerlingen daadwerkelijk ontvangen, individueel of als onderdeel van een groep of subgroep. De observatiestudie die hiervoor gedaan is, is beschreven in hoofdstuk 5. Aan de hand van beschrijvende statistieken en grafieken zijn de hoeveelheden geboden en ontvangen instructie met elkaar vergeleken. De bevindingen tonen aan dat leerlingen over het geheel genomen een redelijke hoeveelheid leertaakgerichte aangeboden instructie krijgen. Dit blijkt echter ongelijk verdeeld te zijn over de leerlingen en ongeveer de helft blijkt helemaal geen individuele instructie van de leerkracht te ontvangen. Het is heel goed mogelijk dat de beperkte individuele instructie die leerlingen ontvangen onvoldoende is om te komen tot goede leerresultaten.

De studie in hoofdstuk 6, tenslotte, heeft betrekking op het gebruik van grootschalige en gestandaardiseerde toetsen in het speciaal onderwijs. Hoewel toetsen van grote betekenis kunnen zijn voor het aanpassen van de leertaak aan de behoeften en capaciteiten van de leerlingen, is het gebruik en de betrouwbaarheid van grootschalig toetsen voor deze leerlingen twijfelachtig. Dit betreft zowel de keuze van de af te nemen toets als de betrouwbaarheid van de uitkomsten. Door gebruik te maken van

beschrijvende statistieken en multi level analyses is in deze studie gekeken naar de geschiktheid van het niveau van de toets, de prestaties van de leerlingen op deze toetsen en de fluctuaties hierin. Uit de bevindingen blijkt dat de voorspellende waarde van de toetsresultaten vergelijkbaar is met die van de reguliere groep leerlingen. Bovendien waren de uitkomsten van leerlingen op opeenvolgende testmomenten niet dermate fluctuerend dat er geen trend is waar te nemen in de leerontwikkeling van deze leerlingen. Uit de bevindingen blijkt wel dat de meeste leerlingen achterlopen in hun leerontwikkeling ten opzichte van reguliere leerlingen. Echter, het onderzoek laat ook zien dat leerlingen meestal toetsen aangeboden krijgen die voor hen te moeilijk en soms juist te makkelijk lijken. Op grond hiervan is het onmogelijk om de significantie van deze uitkomsten te beoordelen. Het is duidelijk dat dit soort tests eigenlijk niet geschikt zijn voor didactische besluitvorming en derhalve nauwelijks bruikbaar zijn voor systematische instructie.

Samengevoegd laten onze bevindingen zien dat de leeruitkomsten van cluster 4 leerlingen niet langer verklaard kunnen worden vanuit de aanname dat er te veel tijd aan hun gedrag wordt besteed. Leraren weten hoe ze met hun leerlingen om moeten gaan, ze benaderen hun leerlingen systematisch en geven hen leertaakgerichte instructie in plaats van gedragsinstructie zoals dit vaak in de literatuur gesuggereerd wordt. Geconcludeerd kan dus worden dat er binnen het speciaal onderwijs geen gebrek aan kennis bestaat met betrekking tot systematische leertaakgerichte instructie. Uit de bevindingen kunnen we redelijkerwijs aannemen dat er wel ernstige andere tekortkomingen bestaan met betrekking tot de effectieve uitvoering van systematische leertaakgerichte instructie voor iedere leerling binnen het speciaal onderwijs. Het blijft een uitdaging om in de praktijk van alledag alle individuele leerlingen op maat te onderwijzen op basis van hun unieke behoeften. De impact van deze bevindingen wordt uitgelegd aan de hand van Vygotsky's zone van de naaste ontwikkeling en Carroll's leertheorie. De bevindingen zijn niet bepaald nieuw op het gebied van onderwijs. Maar als we de beloften van de verklaring van Salamanca willen waarmaken, moeten regeringen en beleidsmakers docenten de instrumenten, middelen en ondersteuning bieden die nodig zijn om hun taak te kunnen volbrengen. Aangezien leraren de cruciale factor zijn in de ontwikkeling van cluster 4 leerlingen en zij zicht hebben op de weerbarstige dagelijkse praktijk, is het belangrijk dat zij nauw betrokken worden bij de ontwikkeling en implementatie van deze instrumenten, middelen en ondersteuning.